

научно-практической конференции. Москва, 2011. С. 242–247.

4. Сосковец Л. И. Феномен советского антирелигиозного агитпрома. *Вестник Томского государственного университета*. Томск, 2005. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-sovetskogo-antireligioznogo-agitproa>.

5. Декрет Совета Народных Комиссаров «Об отделении церкви от государства и школы от церкви» от 2 февраля (20 января) 1918 г. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/5325/>

6. Конституция Союза Советских Социалистических Республик от 5 декабря 1936 года. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm>

7. Ленс М. Л., Прокошин Е. С. Баптизм и баптисты. Социологический очерк. Минск. 1969. 320 с. URL: https://www.studmed.ru/lensu-m-ya-prokoshina-e-s-red-baptizm-i-baptisty-sociologicheskii-ocherk-_9f9185333e3.html

8. Записка Отдела пропаганды и агитации ЦК КПСС по союзным республикам «О недостатках научно-атеистической пропаганды» г. Москва 12 сентября 1958г. URL: <https://rusoir.ru/03print/03print-02/03print-02-239/>

9. Райчинец А. В. Воздвигнутые Богом. Одесса: Духовное возрождение. 2010. 147 с.

10. Мажнікова В. О. Записано зі слів Мажнікової В. О., 1956 року народження, мешканки м. Донецьк. 2019.

11. Винс Н. Рубежи детства. Автобиография. Elkhart: Russian Gospel Ministries. 2000. 175 с.

12. Шліхта Н. В. Основні форми і методи атеїстичної пропаганди в Українській РСР наприкінці 50-х – на початку 60-х років. *Наукові записки*. Том 14. Україніка та європеїстика, 1999. С. 80–87. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10470/Shlikhta_Osnovni_formy_metody%20.pdf

13. Сосковец Л. И. Феномен советского антирелигиозного агитпрома. *Вестник Томского государственного университета*. 2005. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-sovetskogo-antireligioznogo-agitproa>

14. Турлак О. Церковь и богословское образование в бывшем СССР: что было сделано не так? Форум 20. Двадцать лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе. Итоги, проблемы, перспективы евангельских церквей. Материалы к дискуссиям. Киев: Дух і Літера, 2011. С. 123–135.

УДК 94:321.01:070(477.43/.44)

ПОДІЛЛЯ ЗА ЧАСІВ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ)

О. В. Карпенко, О. В. Отземко

Анотація. У статті з'ясовано інформаційний потенціал місцевої преси щодо подій на території Подільської губернії за часів Гетьманату Павла Скоропадського. Під час дослідження преси було використано історико-джерелознавчий, порівняльний, хронологічний, проблемно-тематичний, описовий методи. Розкрито проблематику публікацій місцевих газет, які приділяли увагу діяльності місцевих органів влади, економічним питанням, освіті, кримінальній ситуації в губернії.

Ключові слова: місцева преса, Подільська губернія, Гетьманат П. Скоропадського.

Протягом 1917–1921 рр. на території сучасної України тривала національна революція, одним з етапів якої є Гетьманат П. Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). Подільська губернія, як і всі інші регіони Української Держави протягом квітня-грудня 1918 р. пережила цілу низку змін. Доказом цьому є місцева періодична преса Поділля, яка відобразила на своїх сторінках ті буремні, часто трагічні, події. Місцеві газети були своєрідним «агітатором» та «пропагандистом» у вирі подій. Неабиякого значення набуває періодика часів революції і в контексті уваги до проблем історичної пам'яті, до матеріальних носіїв якої Я. Калакура відносить усі різновиди історичних джерел, наголошуючи на важливій ролі джерелознавства в її формуванні [1, с. 474–475].

Пресу періоду Української революції 1917–1921 рр. вивчали В. О. Гандзюк, П. І. Губа, Г. Я. Рудий, О. В. Богуславський, О. П. Позняков, І. В. Крупський [2].

В даній статті подано огляд матеріалів місцевих періодичних видань Поділля часів Гетьманату П. Скоропадського. Джерелом для дослідження послужили такі газети: «Поділля» – щоденна українська демократична газета, «Слово Подолі» – щоденна газета,

«Свято Поділля» – одноденна газета, «Подольская Мысль» – орган прогресивно-демократичної думки, «Подільські Губерніяльні Відомости» – офіційне видання, що виходило двічі на тиждень в Кам'янці-Подільському.

Місцевий матеріал друкувався в таких рубриках: «Місцеве життя», «Трапунки», «Телеграми», «Перший відділ» («Поділля»); «Красе життя», «Хроніка», «Проішествія» (Слово Подоліи); «Відділ перший», «Вызов наследников», «Приблудный скот», «Згублення документів», «Росшукування», «Сыскныя статьи» («Подільські Губерніяльні Відомости»); «Хроніка» («Свято Поділля»).

Суперечливі обставини революційного часу суттєво вплинули на зміст місцевих газет, які публікували різноплановий за характером матеріал. На шпальтах часописів докладно висвітлювалося губернське політичне життя. Це, передусім, офіційна інформація місцевих органів влади: накази Подільського Губернського комісара [3, № 46, 15.05.1918]; накази губернського коменданта [3, № 48, 22.05.1918]; офіційні повідомлення та звернення від Подільського Губернського старости [4, № 60, 06.07.1918]. Наприклад, «Губернський староста звернувся в міську управу Вінниці з пропозицією представити доклад про санітарне становище в місті та заходи, які треба буде прийняти» [7, № 35, 27.06.1918], «Летичів, всім бувшим волосним старшинам віддано наказ приступити до виконання обов'язків» [7, № 38, 30.06.1918], «В. Ф. Підвисоцький затверджений на посаду старшого радника подільського губернського правління» [7, № 46, 10.07.1918]. Також подається інформація про рішення прийняті на засіданні Вінницької міської думи.

Відображені на сторінках газет проблеми санітарного стану губернії, зокрема, така актуальна і у 1918 р. і зараз боротьба з епідеміологічними захворюваннями. Наприклад «В Літині населення хворіє на тиф, переважна більшість хворих – євреї» [7, № 31, 21.06.1918]; «Декілька днів тому був циркуляр губернського старости про утворення спеціальної комісії для перегляду за санітарним станом міста Вінниці» [7, № 45, 09.07.1918]; «Лікарсько-санітарним бюро Подільської губернії земської управи було зроблено сумарну статистику захворювань в губернії: за квітень 1918 року зареєстровано в м. Вінниця всього хворих на кір – 55 людей, скарлатиною – 57, віспою – 105, тифом сипним – 2419, тифом черевним – 1466, дизентерією – 155. Найменше хворіють епідемічними хворобами в Ушицькому, Ямпільському, Проскурівському, Могилівському, Летичівському повітах» [7, № 50, 16.07.1918]; «Ремонт міської лікарні м. Вінниця (Вознесенської) закінчений. На днях лікарня почне працювати» [7, № 52, 18.07.1918]. А стаття із заголовком «Боротьба із туберкульозом в Вінниці» наголошує на тому, що коли немає епідемії, ніяких заходів не вживається, а лише коли епідемія – тоді вже починають щось робити. В місті планується відкриття в єврейській лікарні туберкульозного відділення для хворих [7, № 32, 22.06.1918]

На сторінках газет зустрічається чимало повідомлень про стан сільського господарства, врожайність та збір врожаю: «Село Люлинці Вінницького повіту – засуха продовжується; озимий хліб, особливо пшениця висохла, врожай буде нижче середнього. Через 5–6 тижнів планується збір озимих. Ячмінь став висихати, рання гречка вбита морозами – прийшлося пересівати» [7, № 35, 27.06.1918]; «Великий град завбільшки із яйце пройшов у Бару, врожай знищено» [7, № 37, 29.06.1918]; «Меджибіж, пішли дощі і врожай пішов угору» [7, № 38, 30.06.1918]; «В Могилів-Подільському повіті почали збирати врожай жита. Озима хороша, ярова – нижче середнього. Картопля, огорожина, кукурудза хороші. Сади середні, трава після останніх дощів значно піднялась» [7, № 52, 18.07.1918].

Популярними на сторінках газет були освітні питання. Матеріали місцевої періодики засвідчують активну діяльність влади і громадськості, спрямовану на українізацію освітнього простору: «відкриваються курси української мови для залізничників» [7, № 38, 30.06.1918], «23 липня цього року в м. Вінниця відкриваються курси українознавства для вчителів середніх і вищих початкових шкіл Поділля. Курси продовжаться 5 тижнів. Лекторами запрошені кращі наукові сили. За справками та з заявами звертатись до канцелярії губернського комісара по народній освіті» [7, № 47, 11.07.1918, № 63, 31.07.1918],

«Міністерство народної освіти дає на 150 слухачів пособие по 100 рублів кожному. Крім цього слухачі будуть мати приміщення при курсах» [7, № 49, 14.07.1918], «20 серпня в Кам'янець-Подільській ремісничій школі, яка утримується на загальногубернські кошти, буде проводитись конкурсний іспит для повторно вступаючих в перший клас. Школа зможе прийняти по 3 хлопця з кожного повіту губернії. Кожному хлопцеві буде видаватись стипендія в розмірі 76 руб. в місяць» [7, № 51, 17.07.1918]].

Одноразова газета «Свято Поділля» та випуск № 63 газети «Подольская Мысль» присвячені відкриттю Кам'янець-Подільського Державного Українського університету 22 жовтня 1918 р. Обидва часописи містять фотографії ректора нового університету – Івана Огієнка та будівлі закладу. На шпальтах газет надруковані програма свята відкриття університету, вітання ректора І. Огієнка та в.о. міського голови Іполіта Самуся. Великий інформаційний матеріал приділено біографіям професорів університету, історії відкриття навчального закладу. На сторінках газет вміщено чимало привітань від різних людей, в тому числі звичайних вчителів, що свідчить про важливість події [5, № 63, 22.10.1918; 6, 22.10.1918]. У рубриці «Хроніка» газети «Свято Поділля» висвітлено події, які відбувались до та після відкриття університету в місті: «В неділю 20 жовтня відбулись по околицях міста Кам'янця народні лекції про значення університету»; «В понеділок 21 жовтня відбувся в Народному домі безплатний концерт для учнів всіх шкіл Кам'янця, влаштований товариством «Просвіта»»; «Сьогодні відбудеться в Народному домі концерт-вистава на користь незможних студентів-українців Кам'янецького університету, на концерті приймає участь Кам'янець-Подільський Український Національний хор»; «В середу 23 жовтня в Народному домі відбудеться концерт 1-го Київського Українського Національного хору» [6, 22.10.1918].

Висвітлювалося в часописах культурне життя Вінниці та губернії: «Вінниця, сьогодні в театрі «Уранія» відбудеться перше представлення приїхавших з італійського фронту угорських артистів» [7, № 66, 03.08.1918]; «Культурно-просвітницька організація «Просвіта» спільно з Подільською організацією збереження культурно-історичних пам'яток створюють виставку українського народного мистецтва» [7, № 45, 09.07.1918].

Зважаючи на нестабільну ситуацію в губернії, значний обсяг в часописах становить інформація про злочини, грабунки, нещасні випадки, вбивства: «По Високій вулиці в будинку Грінчака у вівторок вечером загорілася солома. Пожарна команда встигла огонь завчасно погасить»; «Вчора від громадянина Юся Ландвігера поступила заява, що під час їзди з Черткова до Кам'янця невідомі грабіжники взяли в нього екіпаж і зброю вартістю 3000 карб», «Вчора 1 травня чинами міліції був затриманий австрійський підданий біженець Янкель Тістенмахер, який займається таємним куренням горілки», «Служачі Губерніяльної Земської Управи Олександр Горохін та Михайло Григорієв заявили, що в ніч на 1 травня невідомо хто викрав з хліва Управи чотири самоходних резинових обручів, коштуючих 2000 карб.», «Мешканець гостин. «Гранд-Отель» заявив, що в нього вкрадено самопал «Браунінг» та 11600 карб» [3, № 43, 03.05.1918]; «Почастішали грабежі навіть серед білого дня, цієї ночі був пограбований міський садовник Савчук на 4000 карбованців» [7, № 31, 21.06.1918], «Напад крадіїв в м. Ворошиловка в дім М. Бондарчука ввірвалось 7 чоловік і пограбували на 3000 карбованців» [7, № 35, 27.06.1918], «В останні дні на шляхах до Вінниці дуже грабують, навіть вдень. Щастя – що без вбивств» [7, № 37, 29.06.1918], «Вбивство землевласника та його сім'ї, які проживали в селі Мончик 30 км від Вінниці» [7, № 37, 29.06.1918], «Крадіжка на фабриці «Ястреб» 27 червня взуттєвого товару на 3500 руб.» [7, № 37, 29.06.1918], «З магазину Вуйнштейна було вкрадено партію шовкової тканини на суму 35000 рублів» [7, № 39, 02.07.1918], «Крадіжка мішків зі складів губернської продовольчої управи у кількості 314 штук» [7, № 42, 05.07.1918], «По дорозі між Вороновицею та Вінницею на їдучих торговців на ярмарок напали крадії і вкрали готівки на 15000 рублів» [7, № 48, 12.07.1918], «В ніч на 13 липня було вбито орендатора пекарні Михайлюка та його жінку, по якій причині – встановити досі не вдалось» [7, № 49, 14.07.1918], «В ніч на 14 липня вкрадена на пасовищі пара коней, яка належала Вінницькій лікарні» [7, № 51, 17.07.1918].

Багато повідомлень, що публікувалися в місцевих газетах, інформували про знаходження невідомих трупів, пошук втрачених домашніх тварин, загублених документів, спадкоємців, розшук злочинців, зниклих людей: «Судовий слідчий Вінницького територіального суду Брацлавського повіту цим пояснює, що 24 лютого 1918 р. в місті Немирів Брацлавського повіту знайдено труп невідомої жінки в річці...» [3, № 46, 15.05.1918], «...розшукується житель с. Городище Ольгопільського повіту Карп Ксенофонов Мантиук» [3, № 46, 15.05.1918], «Начальник 2-го району Кам'янецької міської міліції шукає власника коней спійманих в м. Кам'янці на Старо-Бульварнім спускові» [3, № 47, 18.05.1918]; «Начальником Проскурівської повітової міліції розшукується син селянина села Баламутівки, Олександра Петрова Степчука – Лівонтій 12 років...» [4, № 53, 12.06.1918], «Мировий суддя м. Могилів-Подільський 1-го участку розшукує жителя м. Могилів-Подільський Шлиму Хаїмовну Анбіндер обв. по 173 ст. уст. о наказ» [4, № 60, 06.07.1918], «Начальник 2 району Державної варті м. Проскурів розшукує хазяїна до прибудної корови рижої масті на лбу лисина, котра знаходиться на прикормліні в мешканця м. Проскурова Юльяна Корженевського» [4, № 81, 02.10.1918]; «Кам'янецька міська міліція шукає згублених Лейзором Шехтманном, тимчасового білета виданого йому Кам'янецьким військовим начальником і тимчасового вида виданого Управлінням Кам'янецької городської міліції 29 грудня 1917 р.» [4, № 53, 12.06.1918], «Управління Вінницької міської варті шукає біженський документ Управлінням Вінницької Городської Варті 10 червня 1910 р. украдений у Антоніни Петровни Пліхти, в червні місяці 1918 р., цей документ лічити недійсним» [4, № 82, 05.10.1918], «Управління Кам'янецької міської Державної варті розшуковує украдену у Анни Йосипової Гороховой на ст. Вапнярка безсрочну паспортну книжку» [4, № 83, 09.10.1918], «Мировий суддя 1-го участку Могилівського мирового округу викликає наслідників Немирівського міщанина Пейсаха-Гілела Абрамовича Глінеца» [4, № 83, 09.10.1918].

Отже, місцева періодична преса Поділля в 1918 р. була різноплановою. Видавалися державні, просвітницькі, релігійні та ін. газети; за періодичністю: щоденні, щотижневі. Інформаційний потенціал даних газет визначається їх місцевим характером – вони містять великий обсяг конкретної інформації, що стосується життя окремих населених пунктів (міст, містечок, сіл). Найбільше уваги приділено таким темам. По-перше, офіційна інформація, що стосувалася діяльності органів влади (накази губернського комісара, губернського коменданта; звернення та повідомлення губернського старости тощо). По-друге, проблеми економічного становища губернії: стан сільського господарства, рівень врожайності, збір врожаю та ін. По-третє, лікарська справа та санітарний стан в губернії: повідомлення про захворювання на тиф, туберкульоз, відкриття лікарень та ін. По-четверте, стан і розвиток освіти: відкриття курсів української мови та українознавства, відкриття Кам'янець-Подільського університету. Подавалася інформація і про культурне життя Поділля – повідомлення про концерти та вистав. Окрім того, значний обсяг публікацій присвячувався кримінальній ситуації в губернії.

Загалом, матеріали місцевих газет Поділля періоду Гетьманату віддзеркалюють діяльність місцевої влади, а також складне життя населення в часи революційних перетворень.

Аннотація: В статті аналізується інформаційний потенціал місцевої періодичної преси Подільської губернії часів Гетьманату Павла Скоропадського. Для освітлення теми використані історико-источниковедческий, сравнительный, хронологический, проблемно-тематический, описательный методи. Показана проблематика публікацій місцевих газет, які основне увагу уделяли діяльності органів влади, економічним вопросам, образованию, кримінальній ситуації в губернії.

Ключевые слова: местная пресса, Подольская губерния, Гетьманат П. Скоропадського.

Abstract: This article clarifies the information potential of the local Podolsk press about the events in the Podolsk province during the Hetmanate of Pavel Skoropadsky. The methodological bases of the work are the principles of objectivity, historicism and systematization. Historical-source, comparative, chronological, problem-thematic, descriptive and quantitative methods were used during the research of the press.

Key words: local press, Podolsk province, Hetmanate of P. Skoropadsky

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / за заг. ред. Ю. Шаповала. Київ: ІПЕНД, 2013. 600 с.
2. Богуславський О. В. Інформаційно-пресова діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917–1920 рр. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2003. 236 с.; Гандзюк В. О. Часописи Поділля періоду національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) у відстоюванні ідей державності. Автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій. Київ, 2008. 20 с.; Губа П. І. Періодична преса як джерело дослідження українського державотворчого процесу 1917–1920 рр.: автореф. дис... д-ра іст. наук./ Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2007. 39 с.; Крупський І. В. Преса як джерело досліджень національно-визвольних змагань за українську державу (Друга половина XIX – перша чверть XX ст.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра іст. наук (07.00.06) / НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 1996. 29 с.; Рудий Г. Я. Періодика України як об'єкт джерелознавчого дослідження української культури (1917–1920 рр.): автореф. дис... д-ра іст. наук. Київ, 2004. 37 с.
3. Поділля: щоденна українська демократична газета. 1918.
4. Подільські Губерніяльні Відомости: виходять двічі на тиждень. 1918.
5. Подольская Мысль: орган прогресивно-демократичної думки. 1918.
6. Свято Поділля: видання Подільського українського товариства «Просвіта» 22.10.1918.
7. Слово Подоліи: щоденна газета. 1918.

УДК 902.2:726(477.6)»637»

ЩОДО ВІКУ ІНІЦІАЦІЇ У ПЛЕМЕН ДНІПРО-ДОНСЬКОЇ БАБИНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

В. О. Касьян, Р. О. Литвиненко

Анотація. Культурне коло Бабине, зокрема дніпро-донська бабинська культура, як первинне в бабинському культурогенезі, так і найбільш досліджене археологічне утворення у межах КК, посідає чільне місце у бронзовому віці Східної Європи. І хоча проблемами статевовікової диференціації КК Бабине займаються деякі науковці, потужний інформаційний потенціал залишається досі не вичерпаним, проте він є вкрай важливим для ширшого і глибшого розуміння процесів, що відбувалися серед досліджуваних скотарських племен. Одним з таких питань є визначення віку ініціації племен, з огляду на це, в статті представлені результати досліджень, проведенні авторкою, щодо встановлення ймовірного віку переходу з дитячого стану у дорослий.

Ключові слова: Східна Європа, бронзовий вік, дніпро-донська бабинська культура, гендер, ініціація.

Актуальність запропонованої теми пов'язана з постійним зростанням зацікавленості у вивченні соціальних та духовних аспектів життя пра- і протоісторичних народів. Багато десятиліть дослідники вивчали феномен бабинського світу, поринаючи у вивчення археологічних джерел, встановлюючи фактаж і досліджуючи практику поховальних обрядів. Попри певні досягнення у розробці гендерних проблем бабинської спільноти, чимало її аспектів залишаються невисвітленими. Серед них можна назвати, зокрема, світ бабинських дітей, який, вочевидь, посідав особливе місце, відмінне від світу дорослих. Попри низку об'єктивних ускладнень, зокрема брак антропологічних даних щодо статевовікових визначень небіжчиків, дослідження гендерних проблем останніх років дозволяють ставити таке непросте питання, як пошук вікових меж між верствами дітей і дорослих.

Деякі кроки в обраному нами напрямі зроблено Р. Литвиненком та його ученицею О. Орловською, якою висловлено думку щодо певної перспективи використання поховальних астрагалів у якості можливого маркера віку ініціації [11].

В основу дослідження взято джерельну базу поховань ДДБК, яка була нагромаджена проф. Р. О. Литвиненком. Таким чином, джерельну базу дослідження становлять матеріали розкопок могильників дніпро-донської бабинської культури. Ці